

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDARBEJDET AF

HARALD WEITEMEYER

II. BIND

FREDERIKSBORG AMT
KØBENHAVNS AMT
HOLBÆK AMT

KØBENHAVN 1920

G. E. C. GADS FORLAG

(OSCAR GAD OG FREDERIK GAD)

Litt.: P. Falster, Nogle Fortællinger betr. det Frederiksværkske Etablissement osv., Kbh. 1858. — C. Nyrop, Joh. Fr. Classen, Kbh. 1887. — M. Thoresen, Frederiksværk, i Galschiøt: Danmark II. — G. Hornemann, Frederiksværks Hist. i Omrids, i Festskr. i Anl. af Fr. og Omegns Sparekasses 75 aarige Bestaaen, Kbh. 1911. — K. Rockstroh, Om Frederiksværkegnen for 200 Aar siden, i „Fra Frdb. Amt“ 1911. — Se ogsaa „Fra Frdb. Amt“ 1909 og 1913.

Frederikssund.

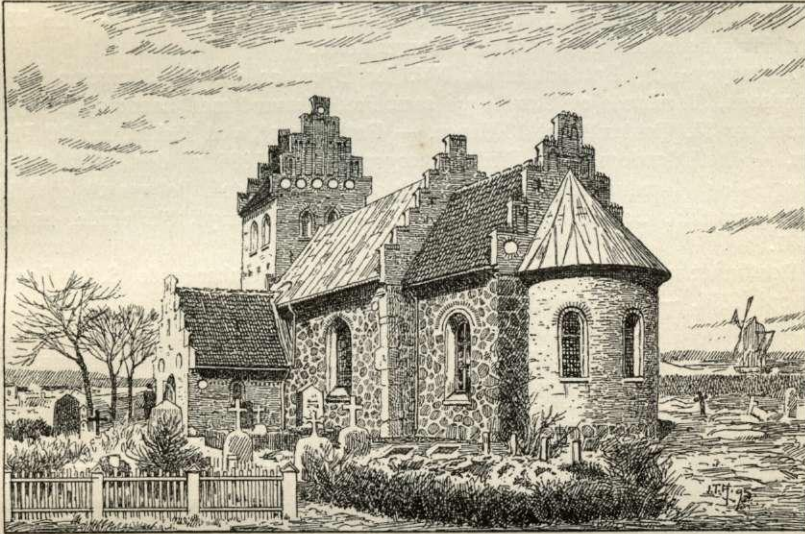

Købstaten **Frederikssund**, i Lyng-Frederiksborg Hrd., ligger under $55^{\circ} 50' 19''$ n. Br. og $0^{\circ} 30' 25''$ v. L. for Kbh. — $12^{\circ} 4' 15''$ ø. L. for Grw. (Kirketårnet) i en flad Egn ved Roskilde Fjord c. 38 km NV. for Kbh. og 17 km SV. for Hillerød. Udstrækningen fra N. til S. er c. 2000, fra Ø. til V. c. 1300 m; det højeste Punkt er ved Vandtårnet ved Kirken, c. 18 m, ved Raadhuset er der c. 5 m. Byen, der har været i Opkomst i de senere Aartier, præges noget af dette, men den har ingen gamle Bygninger af Interesse. Husene samler sig hovedsagelig om Hovedgaderne Jærnbane-, Øster- og Havnegade, der gaar i en nordlig Bue fra Banegaarden til Havnen.

Byen har 19 Gader og Stræder og 1 Torv. Købstadgrunden med tilh. Jorder udgjorde $\frac{1}{2}$ 1916 342 ha, og den havde 272 Huse. Af Arealet var (i 1912) 155 ha besaaede, 128 Afgræsnings- og Brakareal, 36 Gader, Veje og Byggegr., 14 Haver og 7 Skov. Den Samling Huse, der ligger V. for Byen

og hovedsagelig bebos af Fiskere, kaldes *Skyllebakken*. Den saakaldte *Bløden* S. for Byen, c. 44 ha, er en i 1869 inddæmmet og udtørret Arm af Roskilde Fjord, som støder op til *Kalvøen*, der før Inddæmningen var en i Fjorden frem-springende Halvø. Paa Markjorderne ligger bl. a. Gaarden *Marialyst* (c. 12,5 Td. Hrtk.). Ved Lov af $\frac{12}{4}$ 1867 henlagdes største Delen af Landsbyen **Udesundby** (5-600 Indb.) under Frederikssund Købstad (Grænserne fastsatte ved Bkg. af $\frac{3}{8}$ s. Aar). Den øvrige Del af Udesundby Sogn, „Udesundby Landdistrikt“ (s. d.), hører m. H. t. Fattig- og Skolevæsen under Frederikssund, til hvis Kirke Indb. fremdeles søger, men har i kommunale Anliggender et eget Distriktsraad.

Frederikssunds Kirke.

Bygningernes saml. Brandforsikringssum var $\frac{1}{4}$ 1916 5,491,159 Kr. Ved Vurd. til Ejendomsskyld i 1916 udgjorde den saml. Vurderingssum 6,507,000 Kr., deraf Jordværdien 1,290,000 Kr.

Af offentlige og andre **Bygninger** samt **Institutioner** nævnes:

Kirken, i den østl. Udkant af Byen, tidligere Udesundby Kirke, er en romansk, senere overhælvvet Kampestensbygning med sengotisk Taarn og Vaabenhuis samt en smagløs Tilbygning af gule Mursten paa nordre Side, der stammer fra c. 1744, det Aar, da Frederikssund blev henlagt til Udesundby Kirke. I nyere Tid (vist 1877) er Kirken blevet restaureret og har faaet tilbygget en Apsis af Munkesten. Alterbilledet forestiller Christus i Getsemane. Smuk Prædikestol fra 1655 med Evangeliststatuetter. I Skibet hænger en 1715 skænket Malmlysekroner, i nordre Tilbygning et 1655 malet Billede af Sognepræst Claus Bertelsen Stenderup († 1657) og Hustru.

Paa Kirkegaarden, som ligger omkring Kirken, og som i de senere Aar er udvidet mod Ø., er 1890 opf. et Ligkapel.

Ved Kirken, der ejes af Byen (fra 1899, skænket Byen af Partikulier Agerlin), er ansat en Sognepræst, der tillige er Præst i Oppesundby.

Raadhuset, paa Torvet, er opf. 1887 i gotisk Stil paa det gl. Raadhus' Sted (Arkt. F. C. C. Hansen) og rummer bl. a. Retslokaler og Arrester til 9 Arrestanter.

Den kommunale **Borgerskole**, Frederiksborggade, er opf. 1903 i to Stokv. (Arkt. F. C. C. Hansen); fælles Dreng- og Pigeskole; der er ansat 1 Overlærer, 4 faste Lærere og 4 faste Lærerinder samt 1 Timelærer; 346 Elever. — En privat **Mellem- og Realskole** (ejes af et A/S.), ved Landevejen, er opr. 1889; Bygningen er i to Stokv. (Arkt. F. C. C. Hansen); Skolen, der faar Tilskud af Kommunen, har foruden Bestyreren 8 Lærere og Lærerinder og c. 200 Elever. — **Teknisk Skole**, Frederiksborggade, er opf. 1894 (Arkt. J. C. Christensen). — En 1892 opr. **Handelskole** har Lokale i Borgerskolen.

Amtssyge- og Epidemihuset, NV. for Byen, er opf. for Slangstrup By og Landsogn, Slagslunde og Strø Sogne samt Frederikssund med Landdistrikt; Sygehuset har 35, Epidemihuset 13 Senge. — **Fattighuset**, ved Kirken, har 10 Pladser. — Et **Aldersasyl**, Frederiksborggade, opf. 1886 af den 1868 stiftede Borger- og Haandværkerforening, har dels Friboliger, dels Boliger til en billig Leje for ældre Borgere og deres Enker. — Et **Børneasyl**, Skolegade, er opf. 1891.

Posthuset med Telegrafstationen, for Enden af Jærnbanegade, S. for Torvet, er opf. 1895. — **Banegaarden**, mod SØ. i Byen, er opf. 1879.

Gasværket, Ø. for Byen, er anl. 1893, **Vandværket**, ved Gasværket, 1906, **Elektricitetsværket**, ved Kirken, 1914. Alle 3 Værker ejes af Kommunen.

Af andre Bygninger nævnes *Frederikssund og Omegns Bank*, Jærnbanegade, opf. 1916 (Arkt. F. C. C. Hansen).

S. for Byen ved Fjorden er der et c. 11 ha stort Lystanlæg, paa den høje, bakkede Halvø, **Kalvøen**, anl. af et A/S „Kalvøen“, indviet ²²/₈ 1896, med en henved 100 m lang Strandpromenade og en 1904 opf. Pavillon paa Bakkens Top.

Indbyggertallet var $\frac{1}{2}$ 1916 2666 (1801: 262, 1850: 612, 1880: 1506 — efter Udesundbys Indlemmelse —, 1901: 2302). Efter Erhverv fordeltes Folke­mængden i 1911 i flg. Grupper: 907 levede af Haandværk og Industri, 699 af Handel o. l., 198 af Transport, 167 af immateriel Virksomhed, 79 af Landbrug, 61 af Fiskeri, 8 af Mejeri, 184 var Tyende o. l., 86 levede af deres Midler, 40 væsentligst af offtl. Understøttelse, 85 var uden opgivet Erhverv. Ved Siden af Jordbrug, Handel (især med Korn) og Skibsfart, navnlig paa Norge, driver Byen en Del Haandværk og Industri.

Ved Udg. af 1915 var der i Frederikssund hjemmehørende 5 Sejlskibe med en saml. Tonnage af 26, 5 Motorskibe med 43 R. T. samt 120 Baade. Vare­omsætningen med Udlandet beskæftigede 1913 for indgaaende 68 Skibe med 3610, for udgaaende 68 Skibe med 129 Tons Gods. — Ved Frederikssund Told­sted indbragte Indførselstolden 19¹³/₁₄ 24,928 Kr.

Der er Marked den 2. Onsdag i hver Maaned med Kreaturer, desuden i Jan., Febr., Marts, Novbr. og Decbr. med Heste og Kreaturer og i April med Heste; Torvedag hver Mandag og Torsdag.

Af Fabrikker og industrielle Anlæg nævnes: L. Larsens Maskinfabrik, opr. 1845, beskæftiger c. 80 Arbejd.; Frederikssund Jærnstøberi, A/S, c. 60 Ar-

bejd., Frederikssund Skibsværft, anl. 1918, A/S, c. 40 Arbejd., et Garveri (grl. 1809), en Cementfabrik, en Vognfabrik, et Andelssvineslagteri m. m.

I Frederikssund udkommer „Isefjords-Posten“, grl. 1864, fra 1916 overgaaet til A/S. „Frederiksborg Amtstid“.

Kreaturhold ^{18/7} 1914: 225 Heste, 152 Stkr. Hornkv. (deraf 94 Køer), 15 Faar, 266 Svin og 2 Geder.

Byens Øvrighed bestaar af Politimesteren, der har Bopæl i Frederiksværk, men har Kontorafdeling her, og en folkevalgt Borgmester. Byraadet bestaar, foruden af Borgmesteren som Formand, af 9 valgte Medlemmer.

Finansielle Forhold. Af Indtægterne i 19^{13/14} nævnes: Skatter 80,781 Kr. (deraf Grundsk. 1393, Hussk. 3167, Opholdskommunesk. 75,610, Erhvervskommunesk. 330 og Aktieselskabssk. 281 Kr.), Udbytte af Værdipapirer 2130, Overskud af Vandværk 6629, af Gasværk 14,700, Afgifter efter Næringsloven m. fl. Love 4032, Tilskud fra Statskassen i H. t. Lov Nr. 85 af ^{15/5} 1903: 1303 Kr.; af Udgifterne: Byens Bestyrelse 6155, Fattigvæs. 11,166, Hjælpeskasser 685, Alderdomsunderst. 8491, Skolevæs. 25,041, Rets- og Politivæs. 4434, Medicinalvæs. 1378, Gader, Veje og Kloakker 8037, Gadebelysn. 2700, Offtl. Renghede 436, Brandvæs. 1442, Offtl. Lystanlæg 400 Kr. Kommunen ejede ^{31/3} 1914 510,258 Kr., deraf 390,969 i faste Ejend. Kommunens Gæld var 404,353 Kr., Legatbeløbet 14,126 Kr. Skatteprocenten var 19^{17/18}: 5,09, Ligningsprocenten 6,0.

Kommunens faste Ejendomme er: Raadhuset (i Foren. m. Frdb. Amtsråd.), Borgerskolen, den gl. Drengeskole, Byfoged- og Kæmmerkontoret, Fattighuset, Sprøjtehuset, Gasværket, Vandværket med Vandtaarnet, Elektricitetsværket, Kirken, Havnen med Havnepladsen og „Præstelodden“.

Byen har et Brandkorps, der er organiseret ifl. Lov af ^{21/3} 1873. Under Brandkorpsset hører en Ordensafdeling.

I *Spare- og Laanekassen for Frederikssund* (opr. 1868) var ^{31/3} 1918 det saml. Indskud 3,243,155, Reservefonden 140,000 Kr. — I *Frederikssund og Omegns Bank* (opr. 1907), Aktiekap. 250,000 Kr., var ^{31/12} 1917 Indsk. 3,942,960 Kr., Reservefonden 84,000 Kr. — Desuden er der Filialer af Frdb. Amts Spare- og Laanekasse og af den sjællandske Bondestands Sparekasse.

Havnen, der i de senere Aar er undergaaet flere Forandringer og Udvidelser, saaledes 1904 og navnlig 1916-18, bestaar af en nordl. og en sydl. Havnebassin er indtil 3,8 m dybt og er c. 120 m fra N. til S. og c. 60 m fra Ø. til V. med en 22 m bred Indsejling mod V. Bassinet er mod V. omgivet af 2 Bølgeskærme, dels af Træ, dels af Cement; N. for Indsejlingen (NV. for Bølgeskærmene) er der 3 Isbrydere; en med Kampesten udfyldt Pælebro skiller Nord- og Sydhavnen; mod S. er der en Baadehavn, c. 4 m dyb. Paa den c. 6193 m² store Havneplads viser den ene af de 4 Gaslygter rødt Lys ud over Fjorden. Der er Havnespor i Forb. med Jærnbanen. Havnevæsenet ledes af et af Byraadet nedsat Udvalg (Borgmesteren og 4 Medl.), under hvilket staar en Havnefoged. Havnekassen ejede ^{31/12} 1918 138,284 og skyldte 41,911 Kr.; dens aarl. Indtægt er c. 5000 Kr. I Frederikssund bor en ved Lodseriet ansat Lods, der lodser nordpaa til Rørvig og sydpaa til Roskilde, men der er ingen Lodstvang.

I gejstlig Hens. danner Frederikssund eet Pastorat med Oppesundby. Byen er Hovedtingstedet og Bopæl for Dommeren i Retskredsen Frederikssund Kbst. m. m. (se p. 6) og hører til den tilsvarende Politikreds (se pag. 7), hvis Politimester

har Kontorafdeling her. Den hører til 2. Landstingskreds og Amtets 3. Folke-
tingsvalgkreds, Frdb. Amtstuedistrikt, Jægerspris Lægekreds
og Frederikssund Skatte- og Skyldkreds og har et Apotek (opr. 1815).
Den hører til 1. Udskrivningskreds' 85. Lægd og er Sessionssted for
Lægd. 85-88, 106, 107, 115-23 og 130.

Ved Frederikssund Toldsted er ansat 1 Toldforvalter og 1 Assistent, ved
Postvæsenet 1 Postmester, der tillige er Bestyrer af Telegrafstationen,
og 3 Ekspedienter.

Anlægget af *Frederikssundbanen* blev ifl. Lov af $\frac{23}{5}$ 1873 overdraget til det
sjæll. Jærnbaneselsk. mod, at den skulde udgaa fra et Punkt paa Nordbanen;
først da dette Punkt ved L. af $\frac{24}{5}$ 1875 ændredes til Frederiksberg, paatog Sel-
skabet sig Anlægget af Banen, der aabnedes $\frac{17}{6}$ 1879; ved Købet af de sjæll.
Jærnbaner (L. af $\frac{2}{7}$ 1880) blev ogsaa denne Bane Statsbane. I 19 $\frac{17}{18}$ befordredes
fra Frederikssund 82,139 Pers., Totalvægten af Gods, Kreaturer osv. ankommet
til Fr. var 24,908 og afgaaet 26,450 Tons.

I 1868 blev der i Stedet for den tidligere Færgeforsbindelse mellem Horns Hrd.
og Byen anlagt over Roskilde Fjord en Pontonbro, *Kronprins Frederiks Bro*
(aabn. $\frac{3}{6}$ 1868), der kostede c. 140,000 Kr. (hvoraf c. 56,000 Kr. tilvebragtes
ved Aktier, Resten ved Laan); $\frac{1}{4}$ 1888 overgik den til Frdb. Amsraad, og Over-
farten er nu fri; indtil den Tid udgjorde Bropengene c. 12,000 Kr. aarl. Broen
er c. 600 m lang med Dæmningerne (selv Pontonbroen 141 m). I 1916 blev
Dæmningerne med en Bekostn. af 55,000 Kr. (afholdt af Amsraadet) udvidede til
en Bredde af 11,5 m og forsynede med et Rækværk af hugne Granitsten, for-
bundne med Jærnstænger.

En Dampskibsforsbindelse Roskilde-Frederikssund-Frederiksværk finder
Sted om Sommeren; en fast Dampskibsroute over Hundested til Grenaa har for-
søgsvis været etableret i 1919, men er atter nedlagt.

Historie. Frederikssund var tidligere Ladeplads for Købstaden Slingerup og opstod,
da Fr. II $\frac{14}{5}$ 1578 gav Borgerne i denne By Frihed til at gøre Oplag med deres
Varer paa Strandbakken ved Udesundby eller, som Stedet kaldtes, *Sundby Færge*. Stedet
benyttedes meget af Fr. II, idet han lod en stor Del af de Materialier, der brugtes ved
Opførelsen af Frederiksborg Slot, føre til Sundby Færge. Senere skal Byen være blevet
kaldt *Falkenberg*, men hvorfra dette stammer, vides ikke*). Navnet Frederikssund
stammer fra Fr. III's Tid, da Byen 1665 fik Toldstedetsret og Købstadsrettigheder
(Sundby Færge nævnes allerede 1562, og 1573 nævnes Toldstedet sst.), og den
begyndte efterhaanden at kappes med sin Moderby Slingerup. Under Chr. VI blev
Byen 1744 som omtalt (p. 61) henlagt til Udesundby Kirke i Stedet for som tidligere
til Slingerup Kirke; 1809 ophævedes Slingerup, under hvis Byfoged F. hidtil havde
staaet, som særegen Købstadskommune, og F. fik sin egen Byfoged. Fra henvend
300 Indb. ved 19. Aarh.s Begyndelse voksede den jævnt; en betydelig Udvidelse fik
den ved Foreningen med Udesundby, og Anlægget af Broen til Horns Hrd. samme Aar,
Forbedringen af Havnen og Anlægget af Jærnbanen har altsammen bidraget til dens
Opkomst.

Kalvøen er vistnok det Sted, som Saxo sigter til, naar han fortæller, at Svend, Knud
og Valdemar lige før Roskildenatten mødtes paa en Holm ved Sundby.

*) Se Danske Atl. III, 316, og VI, 55. Her fortælles, at Byens Vaaben er en Falk med en Sten
i den højre Klo og staaende paa en Gren med den venstre. Hvornaar dette Vaaben første
Gang er benyttet, vides ikke; men paa Foranledning af et af Indenrigsministeriet $\frac{30}{12}$ 1885
udsendt Cirkulære til Byerne, hvori forlangtes Oplysning om Byseglene, indsendte Borg-
mesteren en Afbildning af Vaabenet (se p. 60; rigtigt nok er det her et Æble, som Falken
holder i Kloen), men uden yderligere Oplysninger; derved har det faaet en Slags Autorisa-
tion, og det staar nu over Byens nye Raadhus.